

Олександр Олексійович Писаренко
адвокат із судових процесів у бізнесових і податкових спорах,
магістр бізнес адміністрування

E-mail: <mailto:info@fides.com.ua>;

ПИТАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДЛЯ РОЗРАХУНКІВ З УЧАСНИКОМ ПРИ ВИХОДІ З ТОВ¹

Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» введено обов'язок Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) здійснити розрахунок з учасником при виході, а також розрахувати ринкову вартість об'єкта оцінки.

Так, товариство зобов'язане виплатити вартість частки учасника. Така вартість розраховується виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників ТОВ пропорційно до розміру частки в статутному капіталі учасника, який вийшов.

Оскільки правильне визначення суми до виплати впливає на інтереси сторін, то виникає необхідність експертного встановлення ринкової вартості часток в статутному капіталі ТОВ.

Два суб'єкти визначення вартості майна з різним статусом і метою оцінки.

За Законом «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» оцінка майна, майнових прав – це процес визначення їх вартості за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами з оцінки майна, і є результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності. Звіт про оцінку майна є документом, що містить висновки про вартість майна та підтверджує виконані процедури з оцінки майна відповідно до договору. Звіт підписується оцінювачами, які безпосередньо проводили оцінку майна, і скріплюється підписом керівника суб'єкта оціночної діяльності.

Професійна підготовка оцінювачів здійснюється навчальними закладами за угодами про співробітництво з професійної підготовки з Фондом державного майна України (далі – ФДМУ). Кваліфікаційне свідоцтво видається ФДМУ спільно з тим закладом, де проходило навчання.

За Законом «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

До проведення судових експертиз можуть залучатися судові експерти, які пройшли підготовку в установах Міністерства юстиції України,

¹ Інформацію підготовлено на матеріалах власних судових справ.

атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

Замовник судової експертизи може доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів, або іншим фахівцям з відповідних галузей знань, якщо інше не встановлено законом.

Відтак, статус судового експерта, орган його підготовки і атестації, мета й юридична сила його висновку відрізняються від статусу оцінювача, органа його підготовки і підтвердження фахового рівня, мети й юридичної сили його звіту.

За Господарським процесуальним кодексом (далі – ГПК) доказами у справі є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює обставини, які мають значення для вирішення справи. Зокрема, письмові докази та висновки експертів.

Хоча звіти про оцінку майна, складені оцінювачами згідно із Законом «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» є письмовими доказами, проте за ГПК доказом обставин, для встановлення яких потрібні спеціальні знання, є саме висновок експерта. Оцінка майна ТОВ / часток в статутному капіталі для розрахунку при виході з ТОВ вимагає спеціальних знань. Крім цього, у випадку, коли жодною стороною в судовому процесі не наданий висновок експерта з питань, які вимагають спеціальних знань, або висновки експертів, надані сторонами, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи призначає судову експертизу.

Звіт суб'єкта оціночної діяльності, складений оцінювачем, не є висновком судової експертизи.

Тому, при розгляді справи в суді, якщо сторони надають такі звіти з різними вартісними показниками, суд вимушений призначити саме судову експертизу.

Для економії часу й витрат на проведення експертизи сторона справи може самостійно звернутися до судового експерта і отримати його висновок.

У судових справах оцінка вартості часток при виході учасника з ТОВ відбувається за клопотанням про проведення судової експертизи, якщо провести таку поза судом не вдалося (як правило, через недопуск відповідачем суб'єкта оціночної діяльності, обраного вибулим учасником, до майна і правовстановлюючих документів).

Суди, як правило, призначають проведення експертиз в державних науково-дослідних інститутах судових експертиз, але це не обов'язкова норма. Тому варто просити призначити експертизу у менш завантаженого експерта, щоб заощадити час (наприклад, комплексна експертиза в трьох лабораторіях КНДІСЕ в одній із моїх справ зайняла 11 місяців).

Так як дата виходу учасника з ТОВ віддалена від часу судового процесу мінімум на 12 місяців (строк виплати учаснику, який вибув, за Законом, якщо інше не встановлено статутом), то деяке майно ТОВ на дату експертизи може бути відсутнім. Порядок проведення судових експертиз

дозволяє здійснювати їх на підставі опису та технічних характеристик майна. Для економії часу варто просити про таку оцінку в клопотанні.

Об'єкт оцінки, визначений законом про товариства, вимагає пильної уваги суб'єктів спору і судової експертизи.

Так, вартість сукупності всіх часток учасників у статутному капіталі, далеко не тотожна за можливостями обґрунтованого встановлення її ринкової вартості, аніж майно ТОВ, як було до набрання законом чинності.

За затвердженням постановою Кабінету Міністрів України 10.09.2003 № 1440 національним стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» об'єкти оцінки класифікують, зокрема, на об'єкти в матеріальній формі (нерухоме та рухоме майно) та у нематеріальній формі (ті, що забезпечують економічну вигоду, зокрема, частки, паї).

При визначенні ринкової вартості оцінювач застосовує, як правило, кілька методичних підходів за наявності достовірних інформаційних джерел для її проведення.

Основними з підходів є порівняльний і дохідний.

При порівняльному підході для визначення ринкової вартості об'єкта оцінки у матеріальній формі елементами порівняння є характеристики подібного майна за місцем його розташування, фізичними та функціональними ознаками, умовами продажу тощо.

Ринкова вартість ґрунтується на інформації про ціни продажу (пропонування) подібного майна, достовірність якої не викликає сумнівів в оцінювача.

Оскільки у сторін спору є можливість встановлення і перевірки інформації про ціни на переважну більшість матеріальних об'єктів, то оцінка ринкової вартості таких об'єктів часто не викликає сумнівів чи може бути обґрунтовано спростована.

Проте застосування порівняльного підходу для оцінки часток в статутному капіталі ТОВ є практично неможливим, позаяк частки є індивідуально визначеними об'єктами оцінки в нематеріальній формі, відносяться до одного конкретного ТОВ, елементи порівняння для них відсутні.

За національним стандартом при дохідному підході оцінка залежить від наявності інформації щодо очікуваних (прогнозованих) доходів від використання об'єкта оцінки, стабільності їх отримання; при прогнозуванні враховується вплив ринкових умов на функціонування об'єкта оцінки виходячи з принципу його найбільш ефективного використання технічно можливими, дозволеними та економічно доцільними варіантами.

Правила оцінки за національним стандартом узагальнені і нечіткі. Ринкова вартість часток учасників у статутному капіталі за таким підходом визначається за прогнозами, спірними об'єктивними і суб'єктивними ринковими і господарськими факторами.

Тому ринкова вартість часток у статутному капіталі як об'єкта оцінки, визначена за дохідним підходом, може несприятливо відрізнятись від ринкової вартості власного капіталу ТОВ, визначеного за вартістю майна на дату виходу учасника.